

ČAROVNIŠTVO

398, 4 (497, 12) : 343 197

čarovništvo slovenščina

poet. malog.

IN

Sodni proces čarovništva

16. - 20. 04.

Inštitucija

VEOČZEVANJE

MENTORICA:

Bernarda Gaber

marec 1993

AVTORJI:

Mihela Gradišnik,
Tina Vrečko,
Andreja Čuber

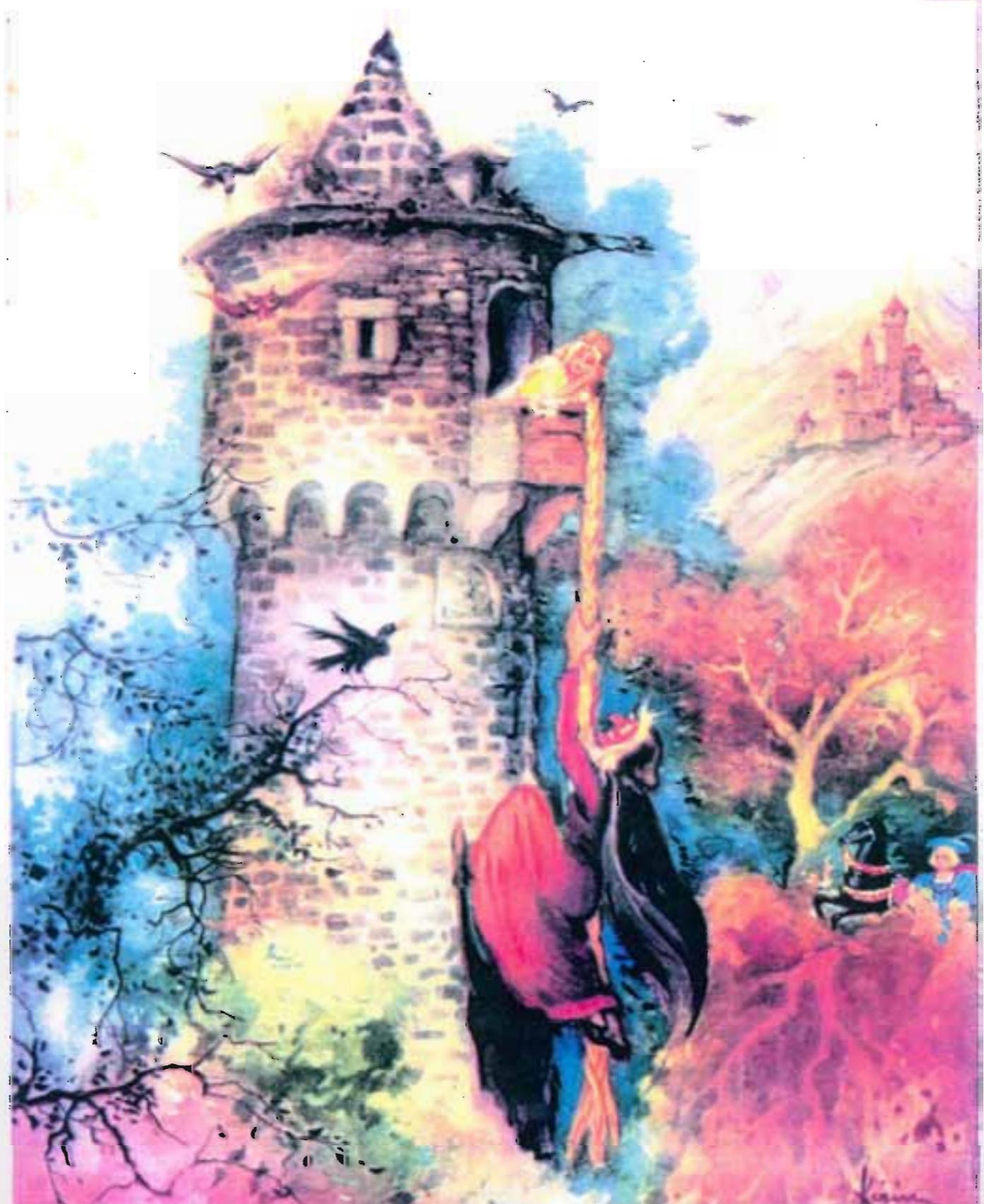
JAVNI ZAVOD
Osnovna šola Vojnik

- 2 -

Raziskovalna naloga ima 29 strani, k tekstu je vstavljen slikovni material, posebne priloge ni.

Naloga zajema zaokroženo celoto.

KAZALO:	stran
UVOD.....	5
ROJSTVO IN SMRT ČAROVNIC.....	7
PRAZNOVERJE IN KRŠČANSTVO.....	8
KDO SO ČAROVNICE - COPRNICE?.....	10
PREGANJANJE ČAROVNIC IN SVETA INKVIZICIJA.....	14
SODNI PROCESI NA SLOVENSKEM.....	18
PRIMERI ČAROVNIŠTVA MED SLOVENCI.....	19
REZULTATI ANALIZE.....	25
POVZETEK.....	27
LITERATURA IN VIRI.....	28

IZVLEČEK

Raziskovalna naloga je sestavljena iz več poglavij.

V uvodu smo nakazali smernice našega dela.

Prva enota se nanaša na pojav čarovništva in vedeževanja. Posebej nas je zanimalo, kako je cerkev gledala na pojav čarovništva. Zelo nas je prizadel podatek, da je v dobi preganjanja čarownic zgubilo življenje 100.000 žensk.

To je bilo obdobje hudega in mučnega pogroma nad žensko populacijo.

V drugem poglavju smo spregovorili o sodnih procesih pri Slovencih in ugotovili, da je šele Marija Terezija prepovedala "lov na čarownice" in fizičnega kaznovanja le teh.

Zanimivo je poglavje o primerih čarovništva pri Slovencih. Naredili smo anketo in prišli do spoznanja, da ljudje o čarovništvu ne želijo govoriti (morda jih je bilo sram, morda niso želeli, da bi jih napačno ocenjevali ali pa res niso nikoli imeli opravka s čarownicami).

Pregledali smo precej literature, povzetke nekaterih smo porabili v nalogi.

Zelo zanimivi so se nam zdeli Valvazorjevi primeri čarovništva.

Pritegnili pa so nas tudi primeri slovenskih ljudskih vraž. Ti primeri potrjujejo dejstvo, da je slovenski človek bil na svoji zemljici kmet, saj je vsako bolezen živine, neurje, točo, povoden... pripisoval delu hudobnih čarownic.

U V O D

Tudi v tem šolskem letu smo se na naši šoli odločili, da bomo z raziskovalno dejavnostjo sodelovali v akciji "MLADI ZA NAPREDEK CELJA". Učenke osemga razreda smo se odločile, da bomo pod vodstvom mentorice Bernarde GABER raziskovale pojav čarovništva in vedeževanja. Ideja nam je dala ravanateljica naše šole. Ker se nam je zdela ideja zanimiva, smo upoštevale njen nasvet.

V to akcijo smo se vključile, ker smo želele spoznati delo raziskovanja in zaradi lastne vedoželjnosti.

Predvidevale smo, da bo pojav čarovništva in vedeževanja pogost pojav v naših krajih. Obiskale smo študijsko knjižnico v Celju in pri zbiranju ustrezne literature za pomoč zaprosile g. profesorja Branka GOROPEVŠKA. Obiskale smo tudi Etnografski muzej v Ljubljani, kjer smo se pogovarjale z g. profesorjem Brankom REISPOM. Obema se zahvaljujemo za pomoč.

Zahvaljujemo se tudi učiteljici Amaliji KOŽUH, ki je naloge slovnično popravila in drugim, ki so raziskovalno nalogo pomagali oblikovati.

Raziskovalna naloga je hipotetično temeljila na tem, da je bilo čarovništvo v naših krajih zelo pogost pojav in, da bodo naši starši in stari starši vedeli c tem veliko povedati.

Po opravljeni anketi smo ugotovile, da temu ni tako.

- ČARANJE** - črna in bela magija, sestavni del praznoverja in religije primitivnih ljudstev. Njihove ostanke srečujemo v kulturno zaostalem okolju še danes. Čaranje je vera, da je mogoče z magičnimi besedami, obredi in raznimi predmeti vplivati na svojo in tujo usodo, na stvari in pojave v naravi. Zagovarjanje (odvračanje bolezni, urokov ipd. s časovnimi besedami) in vedeževanje (napovedovanje usode z dlani, iz kavne gošče ipd.) izrabljajo poklicne vedeževalke tudi za materialno izkoriščanje luhkovernežev. (1)
- ČAROVNICE** - v ljudskem verovanju ženske, ki imajo zvezo s hudičem, ki povzročajo škodo ljudem in živalim. V srednjem veku so jih preganjali (lov na čarovnice). Od leta 1489 mnogo procesov proti njim (mučenje, sežiganje). Število žrtev v Z Evropi je ocenjeno na 100.000. V 18. stol. je bil lov na čarovnice odpravljen. (2)

Čarownica

V starih časih so bili ljudje prepričani, da so na svetu čarownice, ki znajo ljudem povzročati vse mogoče škode in nesreče. Verjeli so tudi, da o velikonočnem času na metlah jahajo na skrivnec shode, pri nas na primer na Klek. Tak je bil pač v tedanjem času oskriv človeka na veliko stvari, ki so jih odkrile šele pozneje dobe.

(1) Mala splošna enciklopedija, Državna založba Slovenije
(2) Leksikon, Cankarjeva založba

ROJSTVO IN SMRT ČAROVNIC

Blaznost ali preganjalski duh, ki se je v zgodovini človeštva sproščal v obliki čarovniških procesov, je končno premagan. Ljudsko praznoverje ni nikoli sprožilo tako obsežnih hajk na čarownice kot so to počeli v obdobju od 16. do 18. stoletja.

Počasi je spomin na to duhovno zablodo, ki se je odvijala v času grmad, bledel in danes še živi kot duhovni boj prejšnjih stoletij.

Na osnovi prebiranja literature o čarownicah domnevamo, da je to obdobje plod bolnih halucinacij, pretiranj in blodenj.

Se danes verujejo, da je s prerokovanjem mogoče spoznati bodočnost. Ohranila so se zlasti verovanja v zla dejanja in uroke, volkodlake in čarownice, v moč zvezd na usodo ljudi, verovanja v ljubezenske napoje, prerokovanja iz kavnih usedlin.

Za čarownice so se večkrat ozmerjale skregane ženske. Že Valvazor nam omenja čarownice, njihovo zvezo z vragom, da z njegovo pomočjo napravijo neurje, točo, nalive, sušo, bolezen. Pred dvema ali tremi stoletji je takšna obdolžitev za čarownico pomenila strašne muke in končno smrt na grmadi, za vso njeno rodbino pa uničenje. (3)

Danes se nihče ne ozira na takšne obdolžitve in morda še kakšna "čarownica" mirno živi v svojem domu.

(3) Vladimir DEDUŠ, Rojstvo in smrt čarownic, str. 4

PRAZNOVERJE IN KRŠČANSTVO

Le kako morejo hudobne čarownice narediti tisoč čarovnij, medtem ko se dobremu kristjanu kaj takega ne posreči vse žiljenje?

Pred nastankom krščanstva so se za preproste ljudi dogajali nerazumljivi pojavi, ki so jih pripisovali živim bitjem, duhovom ali demonom. Preprosto ljudstvo je verovalo, da mrtvi žive še po smrti, samo na drug način. Kadar so sanjali o umrlih, so imeli ta srečanja za resničnost. Zaradi tega se je narava ljudem dozdevala polna nadnaravnih bitij. Na tak način so naravo dojemali že stari Babilonci, kar so zapisali v klinopisih.

Proti zlim duhovom so se zaklinjali in zavarovali z amuleti in talismani. Navadno so bile to ploščice iz voska, gline in kamenja ali kosi tkanin, pri Babiloncih tudi lutka iz voska, gline ali lesa. (4) Ženske so takšne predmete nosile s seboj, saj jih je varovalo pred boleznijo ali uroki. Zato mnoga primitivna ljudstva okoli vratu še danes nosijo zelo draga kamenje (žad, rubin, korale, zlato, srebro...). V ta namen so izdelovali tudi kipce svojih bogov, ki so jih skrbno čuvali v svojih bivališčih ali pa so jih zavarovali in zakopali pod pod.

Naši predniki so tovrstne pojave pojmovali takole: čarownice bi se lahko obrnile naravnost k hudobnemu duhu in ga prosile ali prisilile, da bi jim postal prijateljsko naklonjen. Tako so nastala čaranja in vraževertva, razni obredi in postopki, s katerimi so hotele povzročiti dobro ali zlo.

Ko so se Judje razširili po Evropi in se je razširilo tudi njihovo verovanje v hudiča, so judovski čarovniki in vedeževalci zaradi svoje poslovne spretnosti zavzeli poglavitna mesta v družbi.

V zadnjih dveh stoletjih pred nastankom krščanstva so Rimljani osvojili vse dežele okoli Sredozemskega morja. Nastalo je ogromno cesarstvo, ki je prevzelo plodove grške kulture, čeprav niso zapustili osnove za nastanek novega znanstvenega in kulturnega napredka. Tako je v celiem rimskem imperiju zavladal praznoverje in strah pred vsemogočnostjo zlih duhov, ki so že skoraj postali gospodarji nad človeškimi življenji. Ljudje so zgubili zaupanje vase in kmalu zabredli v popolno odvisnost svojih namišljenih zlih duhov. Sicer so imele čarownice v rimskem cesarstvu pečat zločina. Čarovnike in vedeževalce so velikokrat izgnali iz Rima, neoziraje se na njihovo krivdo.

Očitno je bila vera v čarownice nekoč poznana pri vseh ljudstvih, čeravno je denimo Canon Episcopi trdil, da je predstava o ježi

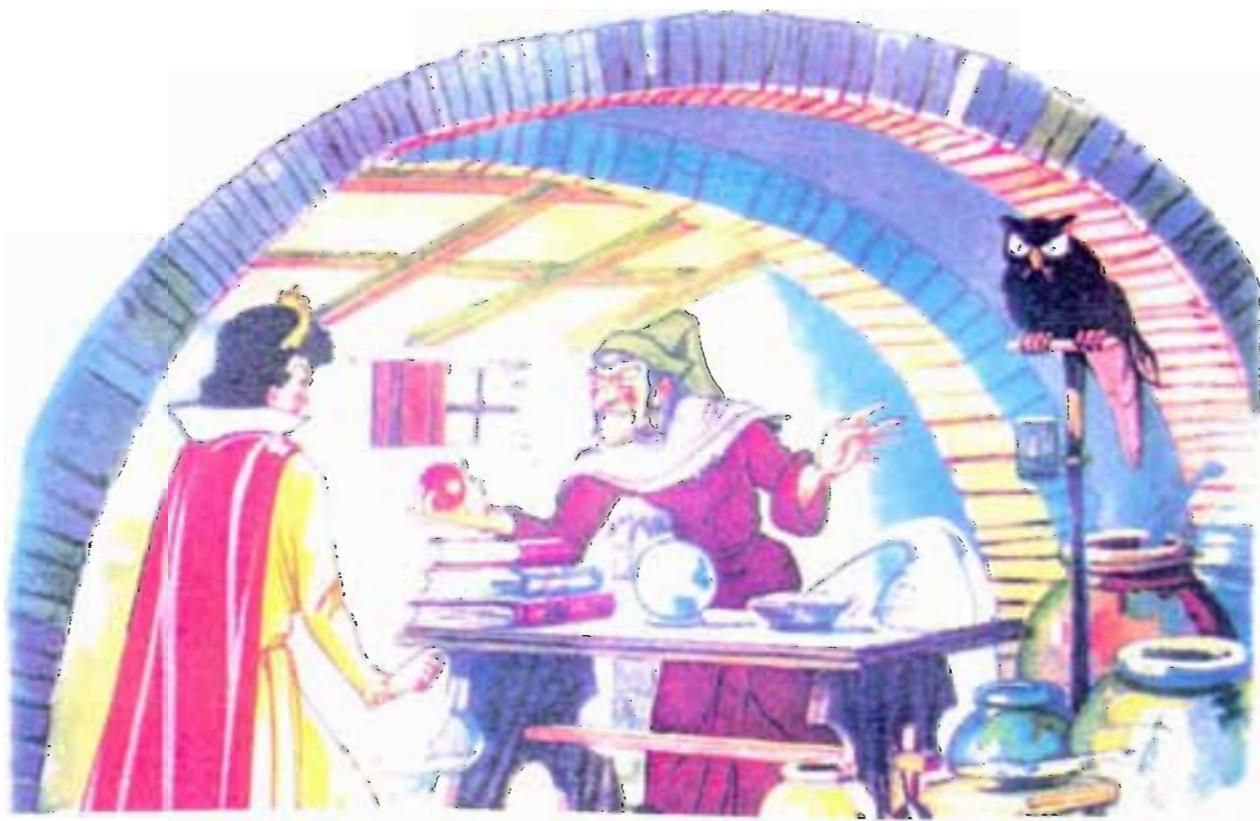

čarovnic poganska in v srednjem veku nesmiselna. (4)

V srednjem veku so tudi mnogi cerkveni dostojanstveniki podlegli ljudskemu praznoverju ter ga še obogatili z nekaterimi dodatnimi nesmisli, zlasti v dobi preganjanja ali inkvizicije.

Že v 4. stol., z začetkom krščanstva, se pojavi preganjanje čarovnic, vendar je bilo to samo odsev tistega lova na čarownice, ki se je pojavil dobrih 1000 let pozneje.

Zanimivo je, da so bili žrtve prvotnega preganjanja večinoma moški, izobraženci s položajem in ugledom v družbi, zato se je več govorilo o čaranja veščih moških. Čaranje je bilo domena moških, ženske pa so se v tej vlogi pojavile kasneje. Do takrat so nastopale kot vedeževalke, ki so služile za nasvete in pomoč. Kljub temu so morale tudi one delovati skrivaj in potihoma. Takšnih žensk ni bilo dobro razjeziti, saj bi se lahko magičevale z urokom, zato med njimi in (kasnejšimi) čarownicami ni bilo nobenih razlik, saj so oboje znale delati škodo ljudem z vsemi hudobijami.

(4) Kurt BASHWITZ, Doba čarovnic, str. 40

KDO SO ČAROVNICE - COPRNICE ?

Obstajalo je več vrst čarcvnic - coprnic. Une so imele oblast v zraku, delale so točo in blisk, bile so najhujša skupina, celo od bogov preklete in ne bodo nikoli zveličane. Druge so imele oblast na suhem, tretje so spet poskrbele, da je bolehalo in umirala živina, da so krave dajale rdeče mleko (simbol hudiča).

Imele so oblast, da so svoje znanje prenašale na svoje starejše hčerke. Ko so te od matere dobile čarovniško metlico in so se namazale s čarovniško mastjo, so postale prave čaravnice.

Starodavno prebivalstvo se je poskušalo pred raznimi uroki čarovnic zaščititi z raznimi zelišči, zato je tudi njih pot vodila v neke vrste primitivnega čaranja.

Strah in sumničenje je bil značilen odnos do starih žensk, ki je bil prisoten tudi med samimi ženskami. Zato so vaščanke čarovništva prej osumile svojo sosedo kot kakšnega moškega. Ženska je dobila neke predzname, za katere še sama ni vedela, obratno pa so nekatere ženske čarownice neopazno živele med nič hudega slutečimi ljudmi. Celo zakonski možje niso opazili, da njihove žene ponoči prešuštvujejo s hudičem in, da v rednih časovnih presledkih letajo na čarovniške shode.

Bajka o prešuštvovanju s hudičem se je rodila šele proti koncu srednjega veka. Zato je cerkev sprožila znani lov na čarownice prav zaradi strahu pred mogočnim hudičem.

Čeravno čarownice vedno niso bile le grde starke, so se rade oblačile v črno barvo.

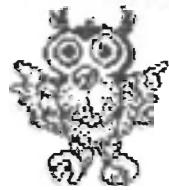
Vsaka čarownica je imela pomočnike. Škratje kot pomočniki so izpolnjevali njena naročila, obiskovali hiše in jih tudi začarali. Mnoge čarownice so se pojavljale v spremstvu črnih mačk, belih miši, velikih črnih konj. Letale so na metlah ali burkljah, tudi na vilah ali vratih, pa tudi človeka so začarale v konja, če so potrebovale prevoz.

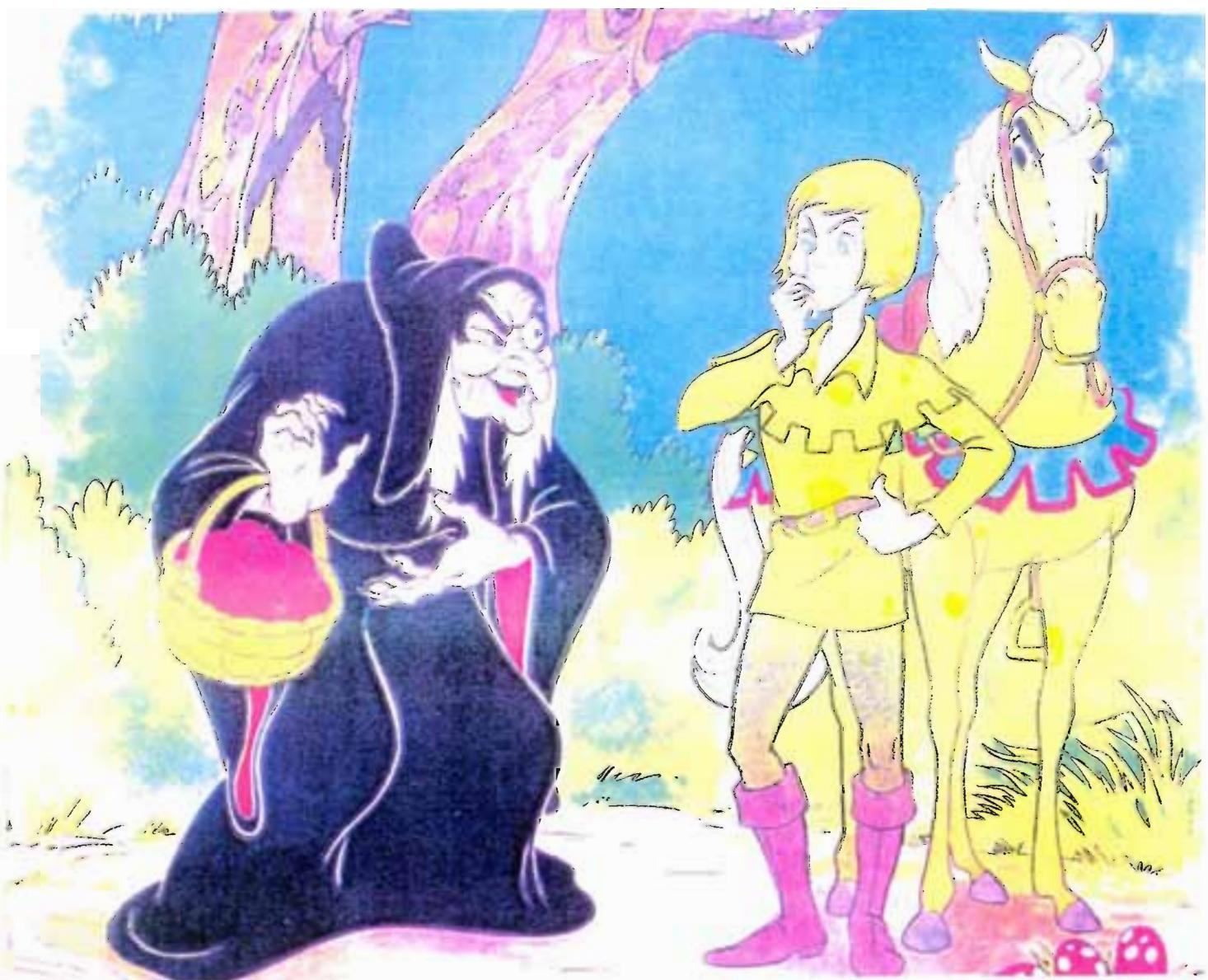
Čarownice so se zelo spoznale na čarobne napoje iz zelišč in drugih dodatkov, ki so delovali le tedaj, če so zmes mešale v nasprotni smeri urinih kazalcev.

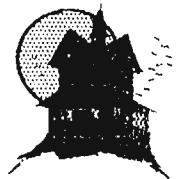

Vedno pa čaravnice le niso bile uspešne. Tako je švedski kralj, v bitko z Danci poslal štiri čaravnice, da bi zadržale napredovanje danske vojske, a jim to ni uspelo (Danci so eno celo ujeli). (5)

Nekateri vladarji so pričakovali, da bodo čaravnice nad sovražnika priklicale neurje, slabo taktiko, bolezni in vsakovrstne nadloge. To se jim je zdele čisto logično, saj so menili, da čaravnice v civilnem življenju ne počnejo nič kaj koristnega.

(5) Kurt BASHWITZ, Doba čaravnic, str. 91

PREGANJANJE ČAROVNIC IN SVETA INKVIZICIJA

V 13. stol. je delovala znanost, ki je izoblikovala lik o čarovnikih in čarownicah. To je bila sholastična veda, katere najznamenitejši predstavnik je bil Tomaž Akvinski, ki je bil zagovornik tedanjega nauka o čarownicah. (6)

Po nauku sholastičnih učenjakov je bil ljubezenski odnos med čarovnikom in čarownico s hudičem temelj za sklepanje zvez s hudičem, kateremu je človek, kot pravijo narodne pripovedke, zapisal svojo dušo in se s tem odpovedal bogu.

In kako je hudič svojim privržencem kazal milost? Na shodu ali slavju je predsedoval v podobi "nakuzmanega" črnega kozla, čarovniki in čarownice pa so mu smeli in morali poljubljati zadnjico (to je bil vrhunec zabave). (7)

Prvi in glavni cilj preganjalcev čarownic so bile uboge, stare ženske. Bile so šibke, osamljene, pogosto nepriljubljene in često brez zaščite. Bile so manjšina, katere nemoč je dražila in spodbujala preganjalce. Čarovniški procesi so se začeli kot vojna zoper ženske in nedvomno je, da so lovci na čarownice sovražili ženski spol.

SVETA INKVIZICIJA

Opisano obdobje nedvomno sovpada z obdobjem svete inkvizicije. Sveta inkvizicija je nekdanje cerkveno sodišče v katoliški cerkvi, ustanovljeno leta 1183. Delo inkvizicije je bilo odkrivati in kaznovati krivoverce. Bila je pod okriljem papeža (Inocenta IV.) in škofov.

Najhujša je bila inkvizicija, ki je od leta 1480 delovala v Španiji. Imenovala se je papežka inkvizicija in je poleg krivovercev preganjala tudi čarownice. Tako so leta 1807 v Calhahorri sežgali več kot 20 čarownic.

Primer tega sodnega nesmisla se je zgodil tudi nekaj let pozneje, ko sta dve deklici (stari 9 in 11 let) obdolžili čarovništva kar 150 žena. (8)

(6) Vladimir DEDUŠ, Rojstvo in smrt čarownic, str. 28

(7) Kurt BASHWITZ, Doba čarownic, str. 97

(8) Vladimir DEDUŠ, Rojstvo in smrt čarownic, str. 76

Deklici sta čarownice "prepoznali" po nekakšnem znamenju na levem ušesu, kar je zadostovalo, da so bile vse osumljenke obsojene na bičanje, oz. ječo.

Šele leta 1834 je bila španska inkvizicija, ki je terjala tisoče življenj, ukinjena. Kljub temu so škofje hoteli nadaljevati njeni nečloveški tradiciji, a jim je državna oblast to preprečila. Neglede na to so škofje nadzirali vso znanstveno delo v državi, že pretekla inkvizicija pa je v času svojega razcveta zadušila vsak znanstveni napredek, to pa je Španijo potisnilo na rob znanstvenega razvoja v Evropi.

KAZENSKI PREGON ČAROVNIŠTVA

Da človeška zloba nikoli ni poznala meja, pričajo tudi primeri, ko so moški, prepričani, da se jih bodo lahko znebili, ovadili celo svoje žene, hčerke in tašče. Nedolžne ženske so iz zapora pisale približno takole: "Moj mili dragec, brez skrbi bodi. Ko bi jih tudi na tisoče izpovedalo proti meni, bi bila vendar nedolžna, sicer naj pridejo vsi hudiči in me raztrgajo..." in "Očka, če sem kriva, naj me bog na vekov veki ne spusti pred svoje obličje. Če obtičim v tej stiski, tedaj ni boga v nebesih. Nikar mi ne skrivaj svojega obraza, saj čuješ mojo nedolžnost. Za božjo voljo, ne zapusti me v tej hudi stiski". (9)

Obsodba čarownice je temeljila na lastni izpovedi, oz. priznanju. Slednje so izsilili z mučenjem na natezalnici. V kolikor je čarownica kasneje preklicala svojo izpoved, so jo zopet mučili dokler ni ponovno do potankosti opisala dejanja, katerega je sodišče hotelo slišati.

Dr. Josip Gruden meni, da je k pestrosti opisovanja dejanj prispevalo tudi uživanje neke omamne snovi iz kristavca, ki je pri ljudeh sprožala bujne sanje in domišljijo. (10) Ta snov je bila v tistih časih precej v uporabi pri vseh ljudeh, torej tudi pri do določenega trenutka nič hudega slutečih žrtvah.

Sodišče, ki je po prej opisanem čarownico spoznalo za krivo, jo je dalo živo sežgati na grmadi ali ji iz usmiljenja prej odrezati glavo. Včasih so čarownico prej obesili in potem sežgali.

(9) Kurt BASHWITZ, Doba čarownic, str. 121

(10) Josip GRUDEN, Zgodovina slovenskega naroda, str. 1082

Kot primer kazenskega procesa proti čarovnicam, navajamo še določbe "Krvosodnega reda" Karla V., kazenskega pravnega reda in zakona, ki je izšel leta 1532 in je bil pri nas v veljavi več kot 200 let:

- **O ovadbi tistih, ki si drznejo vedeževati s čarovnico:** Zaradi ovadbe, ki izhaja iz čarovništva ali kakih jasnovidskih umetelnosti, ne sme biti nikdo vržen v ječo ali zasliševan z mukami, ampak je treba kaznovati predrznega jasnovidca in tožnika. Če je sodnik na osnovi take ovadbe vendarle uvedel postopek, mora mučenega oškodovati kot je prej navedeno.
- **Kaznovanje čarovništva:** Če nekdo ljudem s čaranjem povzroča škodo, naj se mu odvzame življenje z ognjem. Če s čaranjem ne dela škode, naj se sicer kaznuje, vendar potem, ko je bil iskan nasvet.
- **Na osnovi ovadbe se ne sme težko telesno kaznovati:** Povdariti je treba, da se ne sme nikogar težko telesno kaznovati samo na osnovi ovadbe, suma, namiga ali obdolžitve, ampak se sme samo mučilno zasliševati, da se izkaže utemeljenost ovadbe. Kaznovati s težko telesno kaznijo se sme samo na osnovi dokazov in lastnega priznanja in ne dvomov ali ovadb.

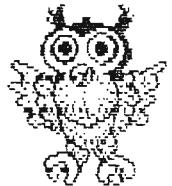
Sčasoma so višje cerkvene oblasti v Evropi začele spreminjati svoje mišljenje o čarovnikih in čarovnicah.

Cerkveni zbor v Nemčiji je npr. celo odredil smrtno kazen za vsakogar, ki bi kogarkoli sežgal zato, ker naj bi bil čarovnik, oz. čarovnica. Protagonist bolj humanih postopkov je bil pastor Lutz, ki je sicer bil prepričan, da čaravnice obstajajo, ni pa odobraval surovosti in drugih grdobij nad njimi.

Število žrtev čarovniških procesov se v zahodnem delu Evrope ocenjuje na 100.000, bilo pa bi jih verjetno še več, če se v 18. stol. preganjalski duh ne bi umiril.

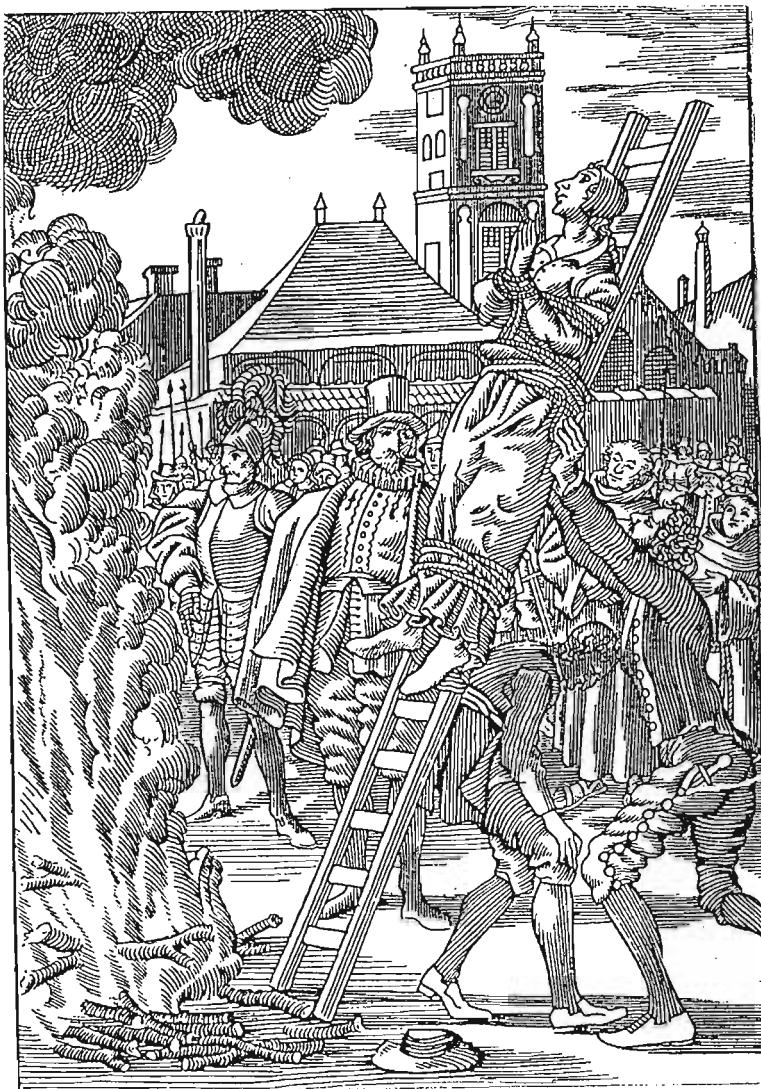
Tako se je to zgodilo tudi v dednih deželah avstrijskega cesarstva, kjer je prav tedaj prevzela oblast mlada cesarica Marija Terezija. Njen ukaz iz leta 1740 je praktično onemogočil obsodbe zaradi čarovništva. (11) Pozneje so ta ukaz vključili v obsežno odredbo, ki je narekovala drugačen pogled na čarovništvo. Po tej odredbi so se morale pravne zadeve, ki so imele v ozadju čarovništvo, poslati v vednost in odločitev samega avstrijskega cesarja in sodnega dvora.

(11) Kurt BASHWITZ, Doba čarovnic, str. 6

Cesarica Marija Terezija je menila, da je za pravo čarovnijo potreben "dogovor, pomoč in sodelovanje samega Satana". Menila je tudi, da se za pravim čarovništvom skrivajo razni hododelci, sleparji in krivoverci, zato je zagovarjala stališče, da mora država kaznovati slednje.

Tako je mlada cesarica z odlokom o prepovedi kaznovanja čarovnic pri pomogla, da je dvor in cesarstvo preplavil nov duh Evrope – razsvetljenstvo.

SODNI PROCESI NA SLOVENSKEM

Za Slovence je bila gotovo najbolj pomembna, glede na čarovništvo, usoda Veronike Deseniške.

Herman II. Celjski (1385 – 1435) je Veroniko Deseniško obtožil, da je čarownica, ker je s čarovnijami omamila njegovega sina Friderika II.

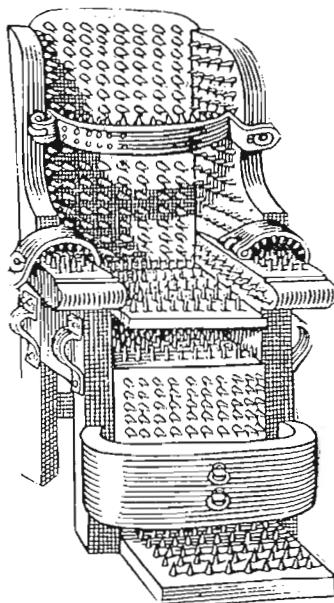
Na srečo je imela Veronika spretnega zagovornika, zato jo je celjsko sodišče oprostilo. Tudi to je ni rešilo, saj jo je dal Herman II. utopiti.

Da so čarovništvu na Slovenskem pripisovali velik pomen, pričajo tudi številna tovrstna sodišča, ki so bila samo na območju današnje vzhodne Slovenije ustanovljena v Mariboru, Ptaju, Ormožu, Ljutomeru, Hrastovcu, Gornji Radgoni in Celju.

Štajerska je kmalu po letu 1510 že dobila svojega krvnega sodnika. V času njihovega delovanja je bil najpomembnejši dr. Ivan Andrej Barth, ki je leta 1661 vodil zloglasni proces proti Mariji Klajdič. Po njegovi zaslugi je marsikateri čarownik ali čarownica gorela na grmadi. Tudi dr. Ivan Tillerich je v štirih letih, na grmado obsodil 30 čarownic.

Po preganjanju čarownic se je odlikoval tudi celjski sodnik Peter Šac.

Zadnji tovrstni proces (Veržejski proces) je v letih 1744 – 1746 vodil dr. Anton Menhardt.

PRIMERI ČAROVNIŠTVA MED SLOVENCI

V zgodovini so preprosti kmečki ljudje verovali, da so vseh nesreč krive čaravnice (coprnice). Očitali so jim, da s satanovo pomočjo naredijo neurje, točo, nalive, sušo, bolezni...

Čaravnice niso bile več neka grozna demonska bitja, ampak so postale povsem otipljive in vidljive.

Že Valvazor omenja čaravnice, njihova dela in zvezze, ki so jih imele s hudičem. Za denar so vragu zapisale svojo dušo, zatajile Sveti Trojico in se udeleževale čarovniških shodov na gorah. Takšni gori na Štajerskem sta bili Donačka gora in Pohorje. Zbirališče je bil tudi Slivniški vrh pri znanem Cerkniškem jezeru.

Na teh shodih so čaravnice prirejale plese in zabave.

V nekaterih predelih Slovenije, je bila vera v čaravnice tako močna, da so se (tako kot tudi drugje) redke starejše ženske, še posebno če so bile grde ali s kakšno telesno okvaro, izogibale ljudi, v strahu, da jih ne bi označili za čaravnice.

V Podsredi na Kozjanskem so čarovništva osumili vsako staro žensko, ki je imela "ošiljena kolena", ponekod pa so za čaravnico označili tisto "staro babo", ki je imela dolg in koničast nos. Zlasti v Pomurju je ženska, osumljena čarovništva, morala oditi iz hiše, gospodar pa je trikrat pljunil za njo. (12)

V okolici Lukovice so se zoper uroke čaravnic borili tako, da so na vrata obesili križ ali peterokrako zvezdo. (13)

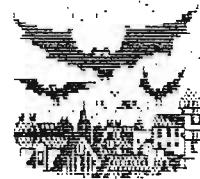
PRIMER IZ ŠALOVCEV

Ko je neki večer prababica prišla domov blizu polnoči, je kraj potoka prišla med čaravnice, ki jih je poznala. Imele so pojedino. Tudi njej so dale krofe in odnesla jih je domov, vendar so ji coprnice strogo zabičale, če jih bo izdala po imenu, ji bodo "govorico odvezale". Ko pa je potem drugo jutro hotela jesti krofe, so bili ti konjske fige. (14)

(12) Rado RADEŠČEK, Slovenske ljudske vraže, str. 280

(13) Prav tam

(14) Prav tam, str. 283

PRIMER IZ LAŠKEGA

Nekdo se je rahlo opit vračal pozno ponoči domov. Pot ga je vodila skozi gozd. Izgubil se je in celo noč taval v krogu po grmovju. Ko se je zdanilo, je ugotovil, da je zašel v robidovje, v katerega so ga spravile čarovnice.

PRIMER IZ LJUBNEGA PRI CELJU

Ponavadi so mladi fantje hodili zvečer vasovat svojim dekletom. Nekemu dekletu pa ni bilo po volji, da je "njen princ" šel k drugi. Ko se je ta mladenič vračal domov skozi temen gozd, ni več našel poti. Vodila ga je coprnica. Ko pa se je začelo daniti, je zapel petelin. V tistem trenutku je bil mladenič na pravi poti proti domu.

To je pomenilo, da glas petelina prežene coprnico. (15)

PRIMER IZ ŠENTVIDA PRI STIČNI

V neki družini so živeli mož, žena in hči. Čeprav niso imeli ne krave, ne koze, so imeli vedno dovolj mleka. Ko je mati zbolela, tudi mleka ni bilo več. Zakaj tako, je zanimalo tudi očeta. Hčerka je povedala, da zna tudi sama potegniti mleko iz sosedove krave. Sedla je na peč, vrgla vrv čez "štango", ki so jo imeli nad pečjo in začela molzti. Tako je "na debelo" začelo teči penasto mleko.

PRIMER S POKLJUKO

Pred nekoliko manj kot tisoč leti je živila žena, ki je znala coprati. Znala je pomolzti kravo, četudi je bila žival v gmajni, sama pa v hiši. Vrv je obesila na kavelj in vlekla zanjo, mleko pa je teklo v "žehtar". (16)

PRIMER IZ ZIDANEGA MOSTA

Tudi za ta kraj je značila vraža, kako coprnica pomolze kravo v domačem hlevu. V hlev je dala dva "štrika" na tram, tako, da so konci viseli navzdol. Potem je vlekla za te konce, kot da bi molzla kravo.

(15) Prav tam, str. 283

(16) Prav tam, str. 285

Iz podanih primerov lahko zaključimo, da je slovenskemu človeku dobra letina in zdrava živina zagotavljala obstoj. V kolikor so vremenske neprilike in bolezen, ki si jih ni znal razlagati kot naraven pojav, ogrozile njegovo premoženje, je to pripisoval urokom čarownic. Da je uroke pregnal, je tudi sam izumljal različne "kontra čarownije" in torej ni čudno, da je bilo takšno ali drugačno čaranje pri nas pogost pojav.

Po ljudskem pripovedovanju, naj bi imele čarownice ob verskih praznikih še posebno moč, kateri se je bilo treba znati upreti. Takšna verovanja ponekod obstajajo še danes.

Tako naj bi v Beli krajini na božični večer v cerkev nesel nekoliko timijana, ker odganja čarownice. Poleg tega bi moral s polenom večkrat suniti v Žerjavico, da čarownice ne bi imele moči do ognja.

V Prekmurju na sveti večer, na vrata hleva obesijo molek ali čislo, pred vrata postavijo brano in s tem čarovnicam preprečijo pot v hlev.

V okolini Murske Sobote postavijo to noč metlo pred hlevska vrata. Tako čarovnicam onemogočijo, da bi molzle krave.

V Vinici večkrat pogledajo v peč in dregnejo v ogenj, da bi se tako za leto dni obvarovali čarovniške moči.

V Hrušici pravijo, da z gorečimi baklami preganjajo hudobne čarownice.

V Blatu na Kočevskem pravijo, da se tistemu, ki ima na sveti večer na mizi nož, ni treba batiti čarovnic.

Podobno prepričanje velja tudi v Halozah, Beli krajini in na Dolenjskem.

Ponekod začnejo na dan Sv. Lucije izdelovati lesene cokle. Obuti v njih in z bičem iz prediva v žepu, bodo lahko na sveti večer videli čarownice.

Kdor ima v Ziljski dolini pri sebi praprotno seme, je za čarownice neviden.

Primerov kot so ti, bi lahko navedli še veliko. Na naše razočaranje takšnih primerov nismo zasledili v našem domačem okolju.

Kot enega "sodobnejših" načinov čaranja bomo navedle le še "ljubezensko coprnijo", ki smo jo zasledile v posebni izdaji slovenskega tednika.

Članek govori o načinu pridobivanja moškega. Za "čaranje" potrebujemo "oltar" (miza, deska ali kamen). Pognemo ga z rožnatim, svetlo zelenim prtom, nikakor ne sme biti rdeče barve. Poleg tega prst ne sme biti iz svile, ampak iz bombaža ali platna. Na levo in desno stran oltarja postavimo bakrena svečnika z belo

in roza svečo. Sredi oltarja mora stati čarovniški kotel (bakrena posoda), v katerem je nekaj peska in Venerinega kadila. To kadilo zmešamo s posušenimi listi vrtnice, nageljnovimi žbicami in nekaj kapljicami rožnega olja.

Oblačila, v katera smo oblečeni, nikakor ne smejo biti svilena. Lahko se ogrnemo v pobarvano rjuho.

Obred izvajamo v mirnem kotičku, ki nas magično privlači. Med obredom moramo biti sami.

Med obredom kličemo Venero, beginjo ljubezni, naj utrdi naš odnos in ji razložimo naše "samsko stanje".

V Venerino mešanico damo malce oglja in pustimo, da tli. Potem sprašujemo Venero, kar hočemo (s to čarovnijo si lahko pomagamo pregnati tudi strah pred izpitom, tremo pred nastopom).

Označimo krog s premerom manj kot 1,5 metra. Ta krog posvetimo tako, da z levo roko začrtamo po zraku namišljen pentagram.

Veneri je tudi všeč, če na oltarju zažigamo cvetje, sadje ali lešnike.

Med obredom na sebi ne smemo imeti nobenega nakita.

Čarovnijo izvajamo v Venerinem času (ob petkih), ob polni luni, do 16. ure, poleti pa do 18. ure. (19)

Zelo zanimiv, sodoben nasvet za vse samske ženske !.

REZULTATI ANALIZE

Poleg obstoječe literature, smo nalogo že lele popestriti z rezultati ankete o pojavu čarovništva in vedeževanja v domačem kraju.

Sestavile smo vprašalnik, in sicer nas je zanimalo naslednje:

1. Ali ste že kdaj slišali za čarownice, coprnice?
2. Se spominjate, kdaj je to bilo (v mladosti, otroštvu...)?
3. Ste o čarownicah slišali od drugih ljudi (mama, oče, stara mama, teta)?
4. Imate sami izkušnje s čarownicami?
5. Če da, ali nam lahko opišete dogodek?
6. Kakšni občutki (čustva) so vas spreletavali, ko ste slišali za čarownice ali imeli celo sami opravka z njimi?
7. Bi znali vi čarati, prerokovati, jezditi na metli, kuhati čarovniško mast?
8. Če bi imeli priložnost, bi se udeležili čarovniškega shoda?
9. Kaj bi tam počeli?
10. Verjamete v čarovnijo, coprnijo?

Po opravljeni (anonimni) anketi, v kateri nekateri sploh niso hoteli sodelovati (?), nekateri pa na posamezna vprašanja niso odgovorili, nismo dobile popolne slike.

Izhajale smo iz hipoteze, da bodo o tovrstnem pojavu največ vedeli povedati starejši ljudje, zato smo anketne liste razdelile prav med to populacijo.

Tako je rezultat pokazal, da je bila povprečna starost anketirancev 67,5 let.

Na prvo vprašanje jih je 94,4 % odgovorilo pozitivno.

Na drugo vprašanje jih je 55,5 % odgovorilo, da so za čarownice slišali v otroštvu, 27,7 % v mladosti, 11,1 % se jih tega ni

spominjalo, ostali pa se niso opredelili.

50 % anketirancev je za čarownice slišalo od staršev, oz. starih staršev, 16,6 % pa iz pisnih virov (knjige, časopisi...), medtem ko se ostali niso opredelili.

94,4 % anketirancev ni imelo izkušenj s čarownicami, 5,6 % pa je na to vprašanje odgovorilo pozitivno. Enak odstotek velja za peto vprašanje.

Tisti, ki so odgovorili pozitivno, so navedli, da so imeli tovrstne izkušnje v poznih nočnih urah. Dogodka sicer niso znali natančno opisati, spominjajo pa se raznih spremljajočih zvokov (šumenje, prasketanje...).

55,5 % anketirancev je ob tem, ko so prvič slišali za čarownice, spreletaval strah in groza, 22,2 % anketiranih pa je odgovorilo, da kakšnih občutkov niso doživljali. Ostali se niso opredelili.

Na sedmo vprašanje je 88,8 % anketiranih odgovorilo, da ne bi čarali, prerokovali..., 11,2 % pa se jih je odločilo, da bi to počeli.

83,3 % jih ne bi sodelovalo na čarowniških shodih, 16,7 % pa bi jih (po izjavi) bilo toliko pogumnih.

11,2 % bi (v kolikor bi se takšnega shoda udeležili) jih čarownice samo opazovalo, 5,5 % pa bi se jim pridružilo. Ostali anketiranci na to vprašanje niso odgovorili.

Zelo visok (!) je bil odstotek tistih (kar 94,4), ki v čarovništvo ne verjamejo.

POVZETEK

V prvem delu naše raziskovalne naloge smo v splošnem predstavile pojav čarovništva. Nadaljevale smo z opisom tega pojava na Slovenskem in ta del popestrile s primeri.

Ugotovile smo, da je bilo čarovništvo pogost pojav na Dolenjskem, v Evropi pa v Nemčiji in Španiji.

Še posebej so nas zanimali primeri z območja Vojnika, o katerih bi kdo vedel kaj povedati. V literaturi, pa tudi z anketo takšnih primerov nismo dobile. Neglede na to, se nam je pri zbiranju podatkov anketne poročil sum, da nekateri anketiranci o tem pojavu niso hoteli govoriti.

Nalogo smo že zelo opremili tudi s slikovnim materialom, vendar je bilo slednjega (predvsem mislimo na originalni slikovni material) zelo malo, zato smo prelistale tudi otroško literaturo in naloge opremlile z risbami iz te.

LITERATURA:

1. dr. Josip GRUDEN, Zgodovina slovenskega naroda, Družba Svetega Mohorja v Celovcu, 1910,
2. Vinko MODERNDORFER, Verovanja v vere in običaji Slovencev (narodopisno gradivo), Družba Svetega Mohorja v Celju, 1948,
3. Vladimir DEDUŠ, Rojstvo in smrt čarovnic, Kmečka knjiga, Ljubljana 1952,
4. Niko KURET, Praznično leto Slovencev (druga knjiga), Družina, Ljubljana 1989,
5. Dušica KUNAVER, Slovenska dežela v pripovedki in podobi, Mladinska knjiga, Ljubljana 1991,
6. Kurt BASHWITZ, Doba čarovnic, Cankarjeva založba, Ljubljana 1966 in
7. Rado RADEČEK, Slovenske ljudske vraže, Kmečki glas, Ljubljana 1988.

VIRI:

1. Krvosodni red Karla V. (Constitutio Criminalis Carolina – CCC) in
2. Posebna izdaja Jane, Ljubljana, marec 1993.

